

MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA

296

Na temelju članka 3., stavka 5. Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu (»Narodne novine«, broj 36/06.), na prijedlog stručnog povjerenstva, nakon pribavljenog mišljenja Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskoga sabora, ministar znanosti, obrazovanja i športa donosi

UDŽBENIČKI STANDARD

1. OPĆE ODREDBE

1. 1. Sadržaj dokumenta

Udžbenički standard provedbeni je propis ministra kojim se utvrđuju standardi za udžbenik. Udžbeničkim standardom utvrđuju se zakonske i druge osnove, znanstveni, pedagoško-psihološki standardi i zahtjevi, didaktičko-metodički standardi i zahtjevi, etički i jezični zahtjevi, likovno-grafički zahtjevi, tehnički standardi za izradu tiskanih udžbenika, pojam elektroničkog udžbenika, posebni zahtjevi u izradi udžbenika za pripadnike nacionalnih manjina i zahtjevi u izradi i prilagodbi udžbenika za učenike s posebnim potrebama (učenike s teškoćama i darovite učenike) i licencija za nakladnike.

1. 2. Zakonske i druge osnove

Udžbenički standard utemeljen je na Ustavu Republike Hrvatske, važećim zakonskim propisima, nacionalnim programima, deklaracijama i konvencijama.

2. STANDARDI I ZAHTJEVI ZA IZRADU UDŽBENIKA

2. 1. Znanstveni zahtjevi

1. Sadržaj udžbenika utemeljen je na znanstveno provjerenim i općeprihvaćenim teorijama, činjenicama i tumačenjima zakonitosti, pojava i procesa.
2. Ako se u udžbeniku iznose nedokazane pretpostavke, to je u sadržaju udžbenika jasno priopćeno na prikladan način.
3. Udžbenik je utemeljen na znanstvenim teorijama koje učenik može u potpunosti razumjeti, a čija je praktična primjena nužno primjerena stupnju njegova psihofizičkoga razvoja.
4. Udžbenik je zasnovan na znanstvenim teorijama koje su u skladu s etičkim načelima.

2.2. Pedagoški i psihološki standardi i zahtjevi

1. Udžbenik je primjeren razvojnim mogućnostima, spoznajnim sposobnostima i predznanjima učenika i potiče njihove interese.
2. Udžbenik omogućuje stjecanje trajnog znanja, potiče aktivno učenje, upućuje na primjenu različitih strategija učenja i na razvoj kritičkoga mišljenja.
3. Udžbenik potiče zanimanje za nastavni predmet i unutarnju motivaciju za učenje.
4. Udžbenik potiče samostalno učenje i osposobljava za istraživanje.

2.3. Didaktičko-metodički standardi i zahtjevi

1. Udžbenik obvezno prati nastavni plan i program te ostvaruje ciljeve i zadaće odgovarajućega nastavnog predmeta.
2. Udžbenička jedinica je osnovna tematska cjelina u udžbeniku koja mora pratiti temu određenoga nastavnog programa.
3. U udžbeniku je jasno uočljivo što učenici trebaju naučiti. Udžbenik jasno razlikuje obvezne i ostale vrste sadržaja (izborne, objasnidbene i druge).
4. Preporučuje se da u udžbeniku samostalan učenički rad obuhvaća do trećine zadataka kada je to opravdano i moguće.
5. U udžbeniku su jasno istaknuti novi pojmovi.
6. Udžbenik je strukturiran u skladu sa spoznajama i metodologijom matične znanosti, aktualnim didaktičkim spoznajama i zahtjevima metodike nastavnog predmeta.
7. Udžbenik sadržava metodički instrumentarij koji se oslanja na matičnu znanost nastavnoga predmeta i osnovne psihološko-didaktičke elemente: motivaciju, pripremu, usvajanje, ponavljanje, uvježbavanje, usustavljivanje, primjenu i provjeru znanja.
8. Udžbenik podržava otvorenu nastavu (komunikacijsku, iskustvenu, projektnu, problemsku i druge vrste), upućuje na druge izvore te potiče na proširivanje i produbljivanje znanja.
9. U iznošenju sadržaja u udžbeniku se koriste i zorna sredstva (likovni i grafički prikazi i drugi prilozi).
10. Udžbenik poštuje postojanje razlika među učenicima tako da nudi sadržaje za dvije do tri razine znanja razlikujući ih prema stupnju složenosti.
11. Udžbenik uz osnovni tekst u pravilu sadrži predgovor (u kojemu je iznesena koncepcija udžbenika na učenicima razumljiv način), sadržaj te od viših razreda osnovne škole abecedno kazalo imena i/ili pojmova.

2.4. Etički zahtjevi

Etički zahtjevi temelje se na istinitosti, provjerljivosti i objektivnosti udžbeničkih sadržaja, općim pravima čovjeka, načelima demokracije, vladavine prava i na domoljublju.

Prema tome, udžbenik:

1. upućuje na moralne strane, postignuća i posljedice znanstvenoga i tehnološkoga razvoja;
2. podržava, njeguje i promiče načela održivoga razvitka;
3. njeguje hrvatski nacionalni identitet;
4. odražava bogatstvo različitosti hrvatskog društva, omogućuje stjecanje znanja o ravnopravnosti pojedinaca i društvenih skupina te promiče pravo na različitost;
5. podržava ravnopravnost spolova na prikladan način služeći se imenicama obaju rodova, osobito u spominjanju zvanja i zanimanja, ne narušavajući pri tome komunikacijsku razinu i prirodnost hrvatskoga jezika te priprema oba spola za djelatno i ravnopravno sudjelovanje u svim područjima života;
6. objektivno i vjerodostojno prikazuje kulture, religije i civilizacije te etničke i religijske skupine;
7. promiče upoznavanje i poštovanje vrijednosti nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj te drugih naroda i kultura u Europi i svijetu.

Svi udžbenici usklađuju se s navedenim zahtjevima, bez obzira na to iskazuju li se ti zahtjevi u njima neposredno (društveni i humanistički predmeti) ili posredno (prirodoslovlje, tehnički i drugi predmeti).

2.5. Jezični zahtjevi

1. Udžbenik je pisan hrvatskim standardnim jezikom. U slučaju jezičnih inačica sustavno se treba pridržavati odabranih.
2. Udžbenik je pisan u skladu s hrvatskim pravopisom.

3. U udžbeniku se koriste kratice, simboli i znakovi normirani u hrvatskome standardnom jeziku te propisane mjerne jedinice i njihove kratice.
4. Nazivi za koje ne postoje hrvatske inačice, a nisu jezično normirani preuzimaju se u obliku kakav je prihvaćen u struci. Ako on nije jezično prihvatljiv, pronalazi se novi u dogovoru predmetnoga stručnjaka i jezikoslovnoga, a u skladu s preporukama Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika.
5. Tekstovi u udžbeniku omogućavaju učenicima ovladavanje hrvatskim jezikom, posebno njegovim standardnim oblikom.
6. Od uporabe hrvatskoga standardnog jezika odstupaju udžbenici na jeziku nacionalnih manjina, udžbenici stranih jezika i udžbenici u kojima su dani primjeri izvornih tekstova.
7. Tekstovi udžbenika, osobito primjeri, prilagođeni su predznanju i spoznajnim sposobnostima učenika, njihovoj dobi i svijetu koji ih okružuje, pregledni su i jasni.
8. Jezik tekstova udžbenika u skladu je s općim psiholingvističkim zakonitostima u odnosu na semantičku, sintaktičku i morfološku složenost i njihov međuodnos.
9. Tekstovi u udžbeniku omogućuju sustavno obogaćivanje učenikova rječnika uvođenjem novih riječi ne narušavajući pri tome razumljivost.
10. U udžbeniku se izbjegavaju nepotrebne tuđice.
11. U udžbeniku se izbjegavaju niječne definicije i niječno sročena pitanja.
12. U udžbeniku ilustracije i grafičko-tehnička oprema ne smiju narušavati čitljivost teksta.

2.6. Likovno-grafički zahtjevi i standardi

1. Ilustracije i grafičko-tehnička oprema u udžbeniku visoke su kvalitete (u pravilu 300 dpi), sadržajno usklađeni s tekstem i pridonose razumijevanju teksta.
2. Likovno-grafička opremljenost udžbenika promiče estetske vrijednosti.
3. Ilustracije u udžbeniku imaju jasnu funkciju i primjerene su dobi učenika.
4. Ilustracije se opisuju nazivom (potpisom) i po potrebi popratnim tekstom.
5. Udžbenik za niže razrede osnovne škole sadrži u velikoj mjeri slikovna i grafička sredstva u prikazivanju i objašnjavanju sadržaja.
6. Ilustracije se biraju ponajprije iz domaće, a zatim i iz svjetske kulturne baštine, sukladno nastavnom programu.
7. Likovna rješenja u udžbeniku trebaju promicati ravnopravnosti spolova.

2.7. Tehnički standardi za izradu tiskanih udžbenika

1. Opseg udžbenika određuju: dob učenika kojoj je udžbenik namijenjen, posebnosti pojedinoga nastavnog predmeta, odnosno područja i nastavni plan i program.
Opseg udžbenika orijentacijski iznosi po dvije stranice udžbenika za jedan nastavni sat, osim za prvi, drugi i treći razred osnovne škole i za nastavne predmete odnosno područja s izrazitim sadržajno-metodičkim posebnostima: književnost, strani jezik, likovna i glazbena kultura i umjetnost, geografija, određeni strukovni predmeti i sl.
Izborni sadržaji u udžbeniku mogu iznositi do 10% opsega udžbenika.
2. Format udžbenika u pravilu je A4 ili B5 i iznimno iz njih izvedeni formati (prošireni, podrezani i sl.).
Ostali formati mogu se koristiti za povijesne i zemljopisne atlase.
3. Pismo udžbenika – veličina pisma (slova) ovisi o dobi učenika kojoj je udžbenik namijenjen. Koristi se tip pisma u kojemu su znakovi grafički jasni, a razmaci među znakovima takvi da je otisnuta riječ lako uočljiva i čitljiva. Veličine pisma su sljedeće:
 - Pismo veličine 12 – 14 tipografskih točaka – u pravilu za osnovni tekst (slog) u udžbenicima i dopunskim nastavnim sredstvima u nižim razredima osnovne škole.
 - Pismo veličine 11 – 13 tipografskih točaka – u pravilu za osnovni tekst (slog) u udžbenicima i dopunskim nastavnim sredstvima za više razrede osnovnih škola i srednje škole.

– Pismo veličine 9 – 11 tipografskih točaka – u pravilu za opise likovnih priloga, karte, nacрте, formule, matematičke zadatke i sl.

4. Razmak između redaka u pravilu se preporučuje 120% od veličine pisma.

5. Trajnost udžbenika – udžbenik je namijenjen za višegodišnju uporabu i u pravilu ne sadrži dijelove u koje se upisuju odgovori niti rješenja. Zbirka zadataka, zemljopisni i povijesni atlasi također su namijenjeni višegodišnjoj uporabi. Isključivo je radna bilježnica, kao dopunsko nastavno sredstvo, namijenjena za jednogodišnju uporabu te je oblikovana na način da učenik ima mogućnost pisanja ili crtanja pri rješavanju zadataka ili odgovaranju na pitanja.

6. Papir udžbenika – za izradu udžbenika koristi se papir koji je ekološki čist i nije štetan za zdravlje ljudi, a u skladu s europskim normama. Udžbenici se tiskaju na mat papiru, minimalne gramature 75 g/m^2 , a maksimalne 90 g/m^2 . Papir za udžbenike treba imati stupanj bjeline manji od 80% (poželjno bez optičkih bjelila) i stupanj neprozirnosti (opacitet) najmanje 90%. Iznimno, kad to zahtijevaju posebni razlozi, udžbenici se tiskaju na premazanom papiru maksimalne gramature do 115 g/m^2 (likovna kultura, geografija i sl.).

Radna bilježnica kao dopunsko nastavno sredstvo ima papir iste kvalitete kao udžbenik, ali minimalne gramature 60 g/m^2 , a maksimalne 80 g/m^2 .

Atlas kao dopunsko nastavno sredstvo ima papir iste kvalitete kao udžbenik, ali minimalne gramature papira 115 g/m^2 , a maksimalne 135 g/m^2 .

7. Tisak i uvez udžbenika – tisak udžbenika je takav da se njime postiže visoka razina čitljivosti i grafičko-likovna jasnoća. Uvez udžbenika je mek, lijepljen ili šivan i omogućava višegodišnju uporabu. Radne bilježnice koje se koriste za jednogodišnju uporabu mogu biti samo lijepljene, klamane ili spiralno uvezane.

8. Udžbenik se objavljuje u jednom svesku. Iznimka je udžbenik za hrvatski jezik koji može biti u dva sveska. Isto tako, udžbenik matematike u višim razredima osnovne škole i u srednjoj školi može biti u dva sveska samo ako sadrži zbirku zadataka. U tom slučaju uz takav udžbenik nije potrebno nikakvo drugo dopunsko nastavno sredstvo.

9. Tiskano izdanje udžbenika može biti popraćeno elektroničkom građom (kaseta, CD, CD-ROM, DVD-VIDEO, DVD-ROM i slično).

2.8. Elektronički udžbenik

Elektronički udžbenik je jedna ili više računalnih datoteka omeđenog sadržaja koje su dostupne javnosti na Internetu (mrežna knjiga) ili u materijalnom obliku (optički podatkovni mediji: CD-ROM, CD-DA, DVD-VIDEO, DVD-ROM i slično). Uz tekst može imati sliku i zvuk kao i veze sa srodnim mrežnim stranicama te biti interaktivan. Objavljen je samostalno u elektroničkom formatu prikladnom za udžbenik te opremljen metapodacima uključujući ISBN.

Elektronički udžbenik u materijalnom obliku i elektronička građa uz tiskani udžbenik treba zadovoljavati sljedeće tehničke standarde:

1. Optički podatkovni mediji trebaju biti proizvedeni isključivo tehnologijom brizganja.
2. CD-ROM treba udovoljavati »Yellow Book« standardu.
3. CD-DA medij treba udovoljavati »Red Book« standardu.
4. DVD treba biti proizveden u skladu sa standardima ISO/IES 16448, (120mm DVD – Read-Only Disc, 3rd edition), odnosno ECMA-267.
5. Mediji trebaju biti proizvedeni od strane proizvođača koji imaju regulirana patentna prava.
6. Ambalaža treba biti kvalitetna te zadovoljavati standarde o zaštiti okoliša sukladno direktivama Europske unije.

2.9. Posebni zahtjevi u izradi udžbenika za pripadnike nacionalnih manjina

1. Udžbenici nacionalnih manjina u kojima se promiču nacionalne i kulturne vrijednosti tih nacionalnih manjina uključuju i sadržaje potrebne za razumijevanje hrvatskih nacionalnih i kulturnih vrijednosti.

2. 10. Zahtjevi u izradi i prilagodbi udžbenika za učenike s posebnim potrebama

1. U udžbenicima za učenike s teškoćama u razvoju obraća se pozornost na razlike:
 - u sadržajnoj razini za svako specifično područje
 - u psiholingvističko-pedagoškim značajkama (razvojna, motivacijsko-emocionalna, psiholingvistička)
 - u likovno-grafičkim standardima
 - u tehničkim standardima.

Zahtjevi i standardi za udžbenike za učenike s teškoćama u razvoju temelje se i na metodama koje se primjenjuju u edukacijsko-rehabilitacijskim disciplinama.

2. U udžbenicima za redovitu populaciju učenika u svakoj pogodnoj nastavnoj jedinici/temi uputno je uključiti određeni broj sadržaja i zahtjeva za darovite učenike.

2.11. Licencija za nakladnike

1. Licencija je dokument kojim Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa odobrava nakladniku izdavanje udžbenika nakon što je ispunio uvjete propisane Udžbeničkim standardom.
2. Licencija se može izdati pravnoj osobi koja zadovoljava sljedeće uvjete:
 - registrirana je za nakladničku djelatnost u Republici Hrvatskoj;
 - uredno podmiruje porezne obveze i doprinose;
 - ima najmanje sedam radnika u stalnom radnom odnosu u pripremi udžbeničkih programa, od toga najmanje tri stručna urednika;
 - ima skladišni prostor u vlasništvu ili zakupu;
 - ima vlastitu distribuciju ili ugovor o distribuciji s ovlaštenim distributerom.
3. Postupak za izdavanje nakladničke licencije provodi se na zahtjev nakladnika. Zahtjev za izdavanje nakladničke licencije s dokazima o ispunjavanju uvjeta i plaćenju upravnoj pristojbi podnosi se Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa najkasnije do 30. rujna tekuće godine. Ministarstvo u roku od 30 dana izdaje nakladničku licenciju ili rješenje kojim se odbija izdavanje nakladničke licencije. Ako je prijedlog rješenja negativan, Ministarstvo je dužno izvijestiti nakladnika. Nakladnik u tom slučaju može uložiti prigovor, a Ministarstvo će u roku od 15 dana izdati konačno rješenje.
4. Licencija se izdaje na vrijeme od 3 godine.
5. Licencija se može oduzeti i prije isteka roka navedenog u prethodnoj točki u slučaju ako nakladnik ne ispunjava propisane uvjete. Prije izdavanja rješenja o oduzimanju licencije, Ministarstvo je dužno izvijestiti nakladnika. Nakladnik u tom slučaju može uložiti prigovor, a Ministarstvo će u roku od 15 dana izdati konačno rješenje.
6. Nakladnička licencija ili rješenje o odbijanju izdavanja licencije upravni su akti protiv kojih nije dopuštena žalba, ali protiv njih se može pokrenuti upravni spor.

3. ZAVRŠNE ODREDBE

1. Sukladno Zakonu o udžbenicima za osnovnu i srednju školu donijet će se dokumenti za primjenu ovoga standarda.
2. Na osnovi specifičnosti pojedinoga nastavnog predmeta mogu se donijeti posebni standardi za udžbenike tih predmeta koji su usklađeni s ovim standardom.

Klasa: 602-09/06-01/00057

Urbroj: 533-12-06-1

Zagreb, 4. prosinca 2006.

Ministar
prof. dr. sc. Dragan Primorac, v. r.